

REGIDORIA DE CULTURA
AJUNTAMENT DE CULLERA

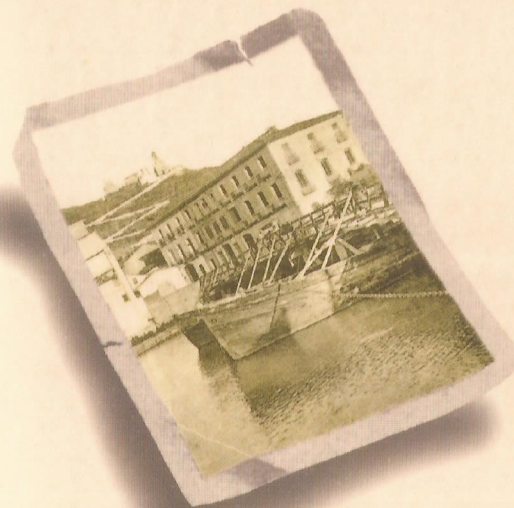
ISBN 84-95779-12-9

9 788495 779120

IV JORNADES D'ESTUDIS DE CULLERA

Cullera, 26, 27 i 28 de novembre de 1999

setimig

IV JORNADA
D'ESTUDIS
DE CULLERA

Cullera, 26, 27 i 28 de novembre de 1999

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la compilació en un sistema informàtic, ni la transmissió en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja siga electrònic, mecànic o per fotocòpia, per registre o per altres mitjans, ni el préstec, lloguer o qualsevol altra forma de cessió de l'ús de l'exemplar, sense el permís previ i per escrit dels propietaris del copyright.

© dels textos: els autors, 2003

© d'aquesta edició: 7 i mig editorial de poesia, s.l.

Plaça Fco. Navarro Candel, 2 - 46689 Benicull de Xúquer (València)

Printed in UE - Imprés a la Unió Europea

ISBN: 84-95779-12-9

Depòsit legal: V-4485-2003

ÍNDEX

Notes al voltant dels canvis ambientals seculars al litoral del golf de València
CARLES SANCHIS IBOR 9

La Ribera, una comarca dividida a la recerca del futur
ENRIC RAMIRO I ROCA 29

Pasado, presente y futuro del yacimiento de l'*Illa dels Pensaments*
Mª LUISA CHOFRE NAVARRETE 49

Els fulls dels gojos a la Mare de Déu del Castell de Cullera conservats en la col·lecció de la Universitat de València
JOAN CARLES GOMIS CORELL 67

La Mare de Déu del Castell de Cullera: Estudio histórico, 2ª edició
FRANCESC GINER PEREPERES 89

Proyectos y realizaciones de obras públicas en las décadas de los años 1920 y 1930
JOSÉ CODINA CERVERÓ 125

El juzgado de Cullera. Estudio e inventario de su fondo
RAÚL SILVESTRE DIAGO 169

Cultura i llibertat. La biblioteca de «Misiones Pedagógicas» de Cullera
M^a DEL CARMEN AGULLÓ DÍAZ 251

Un matrimonio pedagógico: Ibarra-Alacreu
ALFREDO MARTÍNEZ ALBIACH 265

El tradicionalisme durant la Segona República: modernització ideològica, continuïsmes dogmàtic o canvi en l'extrema dreta?
El cas de la Ribera
RICARD CAMIL TORRES FABRA 275

CULTURA I LLIBERTAT. LA BIBLIOTECA DE
"MISIONES PEDAGÓGICAS" DE CULLERA

M^a DEL CARMEN AGULLÓ DÍAZ
Universitat de València

La conservació, a l'Arxiu Municipal de Cullera, d'un quadern titulat "*Apuntes relacionados con esta Biblioteca y la del Patronato de Misiones Pedagógicas. Cullera 3 de mayo de 1936*" i de dos fulls que arreglen 100 títols del "*Catálogo de obras de pedagogia y Ciencias Sociales. Biblioteca-Escuela*" ens permet, per una banda, apropar-nos a la realitat de l'obra de divulgació cultural realitzada per una de les institucions més característiques de la Segona República en aquest àmbit com és el *Patronato de Misiones Pedagógicas* dins del marc concret de Cullera i, per altra, conèixer quines eren les obres pedagògiques i, en conseqüència, les preocupacions en aquest àmbit de les autoritats republicanes, desitjoses d'elevat el nivell cultural de tota la ciutadania.

El fet que, a més a més, es dona la coincidència que en aquest tema estgueren implicades tres persones com María Moliner, encarregada de la inspecció de la Biblioteca concedida a Cullera a l'abril del 1932 per aquest Patronat, Lamberto Olivert, bibliotecari, i María Camilleri, Presidenta de la Junta de Instrucción Local, fa que puguem acostar-nos també a unes personalitats força significades en els àmbits culturals de tot l'Estat i de Cullera, raó per la qual realitzarem una aproximació biogràfica seua, enquadrat dins de les circumstàncies de la Cullera republicana.

I. LES BIBLIOTEQUES DE "MISIONES PEDAGÓGICAS"

El nostre país compta amb una escassa tradició de biblioteques populars, si el comparem amb altres països europeus. No seria fins a meitat del segle XIX quan es crearen les primeres i hauríem d'esperar al 1912 perquè l'alacantí Rafael Altamira, aleshores director general de Primera Ensenyança, crea una biblioteca circulant, amb seccions provincials, i destinada a mestres i alumnes, germen d'una autèntica biblioteca popular i escolar. Pocs anys després, el 1916, es crearia la Biblioteca Popular de València, en col·laboració amb l'Ajuntament.¹

Però el pas decisiu el donaria el règim republicà amb la creació de les biblioteques de *Misiones Pedagógicas*. Pocs mesos després de la instauració de la Segona República i dins de l'esperit institucionista que dirigia la seua política educativa, es promulgava el 29 de maig de 1931 el decret que organitzava el *Patronato de Misiones Pedagógicas*², organisme destinat a difondre la cultura per tot l'Estat, concretada aquesta finalitat en tres objectius: el foment de la cultura general, l'orientació pedagògica de les escoles i l'educació ciutadana. Per tal d'acomplir aquesta triple missió es realitzaven les actuacions de les *Misiones Pedagógicas*, és a dir, grups de mestres, estudiants i artistes que es desplaçaven a poblacions amb greus problemes d'accés a la cultura per tal de representar obres de teatre, donar conferències, mostrar reproduccions d'obres d'art, projectar pel·lícules, en una paraula, acostar la cultura al poble.

I dins de l'objectiu d'aconseguir l'augment de la cultura en general, es disposava posar en funcionament un servei de biblioteques populars, fixes i circulants, i l'organització de lectures públiques i conferències al seu voltant.³ Per tal de dur-lo a la pràctica, el dia 7 d'agost del 1931 es publica un decret que estableix les biblioteques en les Escoles Nacionals sota el patronatge de *Misiones Pedagógicas* i el 22 del mateix mes un altre decret disposa la creació d'una secció circulant en totes les biblioteques que depenen de l'Estat, de l'Ajuntament o de la província. El 25 d'abril de 1932, una Ordre Ministerial, signada pel Ministre de Instrucció Pública, Marcelino Domingo, reglamenta la concessió de les biblioteques, de les quals el Patronat ja n'havia distribuït més de 300, entre elles la de Cullera. S'aconsellava a les corporacions provincials i municipals, subvencio-

nar-les i demanar-les al *Patronato de Misiones Pedagógicas*, mitjançant la Inspecció de Primera Ensenyança.

Les biblioteques creades podien ser de caràcter escolar (destinades a les escoles) o populars (organitzades pels Ajuntaments). Cadascuna d'elles constava de 100 exemplars de temes variats. Otero Urtaza ens detalla el contingut d'aquestes biblioteques separant les lectures destinades a adults de les dels més menuts:

"Lecturas para adultos: Se componían de una selección de autores literarios del momento junto con los más representativos del siglo XIX: para encuadrarlos adecuadamente incluían una representación de autores universales y algunos clásicos españoles. Se enviaba también una sección de libros de temática educativa. Como complemento, se incluía un diccionario enciclopédico, un atlas y algunas obras de geografía y historia de España, iniciación a la naturaleza y cuadernos de arte. (...)

Lecturas para niños. La formaba una colección de cuentos clásicos, adaptaciones de obras maestras de la literatura, aventuras novelescas y autores contemporáneos. En una sección se incluían lecturas científicas, geográficas e históricas para completar la labor hecha en clase".⁴

Les col·leccions anaven acompanyades de plec de paper fort per a folrar-los, protegint-los per tal que d'aquesta manera duraren més. També s'incorporaven cartonets de colors que servien de senyaladors i que donaven consells pràctics per tal de conservar els llibres en les millors condicions. A més els llibres portaven en les seues primeres pàgines el segell del Patronat de *Misiones Pedagógicas*.

II. LA BIBLIOTECA DE "MISIONES PEDAGÓGICAS" DE CULLERA

Com ja havíem avançat, Cullera va rebre una biblioteca del *Patronato de Misiones Pedagógicas* el 8 d'abril de 1932, figurant en la relació realitzada pel Patronat sota l'epígraf "distribución de las bibliotecas por localidades" dins de la província de València.⁵ Segons detalla el quadern disposat a l'Arxiu, la seua recepció va ser fruit de les bones gestions realitzades pel diputat Juan Sapiña.

Entre les obres que es ressenyen trobem exemples de totes les sec-

cions detallades abans (veure nota quatre) i així entre les lectures destinades als adults hi ha llibres d'autors literaris universals i espanyols, contemporanis com *La Vida de D. Quijote de la Mancha* (Unamuno), *Dos novelas del Miño* (Castelo Branco), *Poesías Completas* (Machado), *La novela de mi amigo* (Gabriel Miró), *Zalacain el aventurero* (Pío Baroja), i també del segle XIX: *Las cuitas de Werther* (Goethe), *Crimen y Castigo* (Dostoievsky), *Juanita la Larga* (Valera), *Nuestra Señora de París* (Victor Hugo).

A més de literatura hi havia llibres de temàtica pedagògica, principalment de les corrents intitucionista i de l'Escola Nova, a més d'algun clàssic, p. ex. *Las escuelas nuevas francesas y belgas* de Ballesteros; *Estudios de educación* de Giner de los Ríos; *La escuela y el niño* de Dewey; *La escuela laboratorio* de Garde; *El Emilio* de Rousseau; *La instrucción del pueblo* de Concepción Arenal. La biblioteca també incloïa el *Diccionario Larousse Ilustrado* (Augé), un Atlas Universal i obres de geografia: *Nueva geografía universal* (Ballester), *Geografía humana* (Herbetson), d'història (*Clio* de Ballester, *Compendio de historia de España* d'Aguado), científics-divulgatius (*La vida de los insectos* de Fabre, *Cuestiones astronómicas* de Francisco Pinto, *Los meteoros* de Sama Pérez), i altres d'art: *Historia de la arquitectura* (Lampere y Romea), *Monografías de la Alhambra, de Velázquez, de Goya, La Catedral de Barcelona*.

Les lectures destinades als xiquets contenien unes seccions específiques com ara contes clàssics (*Peter Pan y Wendy*; *La pata de la Raposa*, *Tiempos difíciles* (Dickens), *Historias de Andersen* (Mac Gregor), *Más cuentos de Grimm* (Vallvé); obres mestres de la literatura universal i espanyola (*Poema del Cid*, *La Vida es Sueño*, *D. Quijote de la Mancha*, *La Odisea para niños* (Luz Morales); noveles d'aventures (*Aventuras de Jorge Gordon Pin* (Poe), *Aventuras de Robinson* (Daniel de Foe), *Los hijos del capitán Grant* (Julio Verne), *Viajes de Gulliver* (Lovint). A l'igual que les destinades al públic adult també incloïen obres d'autors contemporanis (*Platero y yo*; *Cuentos de Marineda* d'Emilia Pardo Bazán), lectures científiques (*La vida de las abejas*, *La vida de las hormigas* (els dos de Maeterlink), *Nuestro organismo* (J. Vázquez), *La industria minera* (C. De Madariaga), *Dirigibles y aeroplanos* (Moreno Caracciolo), *Las industrias del vestido* (A. Cabrera), *Curiosos pobladores del mar* (E. Rioja); ge-

ogràfiques (*Geografía de España y Portugal* de J. Palau Vera) i històriques (*Lecturas históricas*, d'Alberto Mas).

“Los detractores de las Misiones podían tener un buen argumento en sus aseveraciones sobre la parcialidad del Patronato, si no fuera porque el libro de Hidalgo, Un notario español en Rusia, es muy crítico con el sistema soviético. Por lo que no sólo habría que despejar el entre-dicho con que ciertos políticos de derechas quisieron envolver el Patronato, sino que habría que alabar el que se difundieran diferentes puntos de vista a los campesinos sobre temas, en aquellos momentos, de candente actualidad”.

La Biblioteca de *Misiones Pedagógicas* de Cullera és, per tant, representant fidel de l'esperit intitucionista, divulgador de la cultura a les capes populars i amb una concepció ampla d'aquest terme ja que al costat de temes humanistes (literaris, filosòfics, pedagògics...) es troben d'altres tècnics i científics, configurant, tot plegat, una síntesi del saber de l'època que ens apropa a aquesta visió globalitzadora característica de la cultura republicana.

III. PERFIL AL VOLTANT DE LA BIBLIOTECA

Hem fet esment al principi d'aquest treball de la presència de tres persones amb veu pròpia al voltant de la Biblioteca, en concret Maria Moliner, Lamberto Olivert i María Camilleri, els quals participaren directament en la seua recepció tal i com indica el document que certifica la seua creació. Veiem ara qui eren aquestes persones i la seua relació amb Cullera.

MARÍA MOLINER RUIZ va nàixer a Paniza (Saragossa) el 1900 i morí a Madrid el 1981. Filòloga i lexicògrafa, pertanyia al cos d'arxiviers, bibliotecaris i arqueòlegs, i com a tal va exercir el seu lloc de treball a la Delegació d'Hisenda a València durant els anys 30. Durant la seua estada a València participa activament en les tasques pedagògiques de la ILE i s'encarrega de l'organització i posada en marxa de la xarxa de biblioteques

valencianes, proposant un pla molt basat en l'experiència pràctica, argumentat amb la redacció d'un manual d'organització de biblioteques que, fins a l'arribada de la informàtica, ha sigut tot un model de guia organitzativa, documentada i pràctica⁶. Era també la Delegada del *Patronato de Misiones Pedagógicas* a València i, per tant, dins de la secció de Biblioteques a la que ja hem fet referència, la responsable de la distribució dels llibres i d'inspeccionar la seua utilització, tasca que continuaria realitzant durant la guerra. Finalitzada la contesa és depurada amb sanció per les seues idees institucionistes. És postergada durant tres anys en l'escalafó i se li prohibeix l'exercici de llocs de responsabilitat⁷, encara que, amb el temps aconseguirà ser traslladada a Madrid. La seua obra principal, per la qual és coneguda en tot el món, és el *Diccionario de uso del español*, publicat el 1966, d'ús imprescindible per part d'escriptors, periodistes i conreadors del llenguatge, obra a la qual va dedicar gran part de la seua vida. A Cullera la trobem, com a Delegada del *Patronato de Misiones Pedagógicas* a València, girant una visita d'inspecció a la Biblioteca el 3 de maig de 1936, acte en el transcurs del qual lliuraria nous exemplars per a prèstec tal i com ens informa Lambert Olivert en la seua nota que signa com a bibliotecari de Cullera:

"Haciendo uso de la palabra ante unos cuantos concurrentes al acto, expone los fines que persigue el Patronato de Misiones con la anuencia y protección del estado y promete el envío del Reglamento y Catálogos de dicha corporación.

Satisfecha su visita y de acuerdo con Dª María Camilleri, Presidenta de la Junta de Instrucción Local, propone y la Sra. Camilleri acepta en gestión representativa del Patronato de Misiones Pedagógicas, el cargo de Vice-bibliotecaria.

Por último la señora Delegada desata un paquete que contiene diez volúmenes cuyos títulos y numeración van más abajo, de los cuales, mediante recibo se hace cargo el Bibliotecario que suscribe.

Dos o tres días antes de finar cada mes han de ser devueltos a la Sra. Delegada.⁸"

LAMBERT OLIVERT ARLANDIS serà, per tant, la segona personalitat relacionada amb la Biblioteca de *Misiones Pedagógicas* i, de manera molt estreta, amb Cullera. Sobre la seua persona i obra hi ha una recent publicació, *Cullera en la mirada de Lambert Olivert*, que resulta d'imprescindible consulta per tal d'apropar-nos a la seua figura⁹. Segons ens relata la seua autora Encarna Villafranca, aquest interessant veí de Cullera va nàixer a aquesta població el 19 de setembre de 1860, on també moriria el 30 de novembre del 1937. Va treballar en una botiga que duia el seu nom i es casà el 1897 amb Victòria Espinos, amb qui tingué vuit fills. Tancà la botiga i es posà a treballar en consums al mateix temps que escriu poemes i col·labora a la revista *Sucrona*, a més de ser corresponsal del diari *El Pueblo* de Blasco Ibáñez. Republicà convingut, l'any 1910 seria detingut i empresonat després del registre del local de la *Sociedad Instructiva Escuela Moderna* relacionada amb la *Liga de Enseñanza Laica*, racionalista i seguidora dels pressupostos pedagògics de Ferrer Guardia, que seria clausurada el 1911¹⁰, després dels successos de setembre¹¹. Home culte i preocupat per la difusió de la cultura a totes les classes socials, és especialment laudatori amb la política educativa que duia endavant Marcelino Domingo com es demostra als seus escrits:

*"Ni patrimonio del rico
debe ser la educación
porque en cada chica o chico
hay un ente de razón.
Hoy es ideal del día
Democracia y libertad,
Justicia, moralidad,
Progreso, ciudadanía
Y amor a la humanidad.
Con Marcelino Domingo
Los privilegios inmola
Y la bandera tremola
Del gay saber sin distingo.
pero hoy, mejor que ayer,
Debemos todos traer*

Nuestró óbolo a la enseñanza

Por cuantos medios alcanza

*El mandato del deber.*¹²

Fidel a aquestes idees de divulgació cultural, durant la Segona República exerceix com a bibliotecari municipal "a la biblioteca que s'havia obert a la casa que el seu germà havia deixat al poble al carrer Cervantes. Aquesta feina el va plaure gratament"¹³. En el desenvolupament d'aquesta tasca tan grata per a ell, és com l'hem trobat relacionat amb les *Misiones Pedagógicas*, certificant la visita de María Moliner a la biblioteca de la qual era responsable.

La tercera figura relacionada al Quadern, pertany a una dona que està reclamant un estudi sobre la seua figura, ens referim a MARÍA CAMILLERI FUSTER, Presidenta de la *Junta de Instrucción Local* de Cullera i que com a tal és designada vicebibliotecària. De María Camilleri només coneixem que fou la primera dona regidora de Cullera a ser designada membre del Consell Municipal de la població l'any 1936, després del triomf del Front Popular, com a representant d'*Izquierda Republicana*, i que havia tingut una destacada actuació dinamitzant amb nombroses propostes la Junta de Instrucció Local, de la qual era membre des del 1934 en representació dels pares i mares de família. Va ser nomenada presidenta de la Junta el 26 de febrer del 1936. A partir de febrer del 36, després de la victòria del Front Popular, com ja hem mencionat, seria designada membre del Consell Municipal de Cullera, fent-se càrrec de la delegació de Cultura. Ja com a regidora s'afilia al Partit Comunista d'Espanya, ràdio de Cullera, i com a representant d'aquesta agrupació de zona va fer una intervenció a la Conferència Provincial del PC, celebrada a l'octubre de 1936, en plena contesa bèl·lica, sobre la protecció decidida de la seua ràdio vers els xicotets propietaris¹⁴. Tal i com s'afirma al quadern en que estem basant-se detentaria el càrrec de vicebibliotecària, en gestió representativa del *Patronato de Misiones Pedagógicas*. Una vegada finalitzada la guerra va haver d'exiliar-se¹⁵.

IV. A MENA DE CONCLUSIÓ

L'experiència de les biblioteques de *Misiones Pedagógicas* dissortadament va ser trencada pel triomf del franquisme, que les va dissoldre i no va saber ni voler posar en marxa cap altra alternativa d'extensió i apropament del llibre als sectors menys afavorits. Aquestes Biblioteques van fer arribar a escolars i adults literatura clàssica mundial i espanyola, els autors més modèlics de la tradició i les avantguardes que en eixe moment estaven formant-se (recordem la modernitat a eixes hores d'autors com Juan Ramón Jiménez, Federico García Lorca, Antonio Machado, tots en plenitud creadora), temes tan diversos com els que concerneixen a la filosofia, ciències naturals, pedagogia... una mena d'educació informal que sorprén per l'actualitat dels seus plantejaments i la qualitat de les seues propostes.

Per altra banda, el Quadern que ens ha permet efectuar aquesta aproximació a la Biblioteca de Misiones Pedagógicas de Cullera pot considerar-se una mostra de la manera en què un document en principi merament burocràtic es converteix en una font documental d'importància per a la història local de l'educació i dóna consistència, documentant de manera rigorosa i clara a una part de la nostra microhistòria, imprescindible, a hores d'ara per a una construcció fidel i propera de la macrohistòria, llunyana en massa ocasions a la nostra realitat.

Finalment, apuntar que gràcies a ell se'ns ha permés no només reconstruir el contingut de la Biblioteca i les seues tendències ideològiques, sinó també apropar-nos d'una manera més certera al context d'unes persones i una localitat implicades en la renovació pedagògica i en el principi republicà d'acostar la cultura al poble per tal de fer-lo més lliure.

NOTES

¹ La creació i desenvolupament de les primeres biblioteques populars pot seguir-se en ESCOLAR, Hipólito, *Historia de las bibliotecas*. Ed. Fundación Sánchez Ruipérez. Madrid 1987, FAUS SEVILLA, Pilar, *La lectura pública en España y el Plan de Bibliotecas de María Moliner*, Ed. Asociación Española de Archiveros, Bibliotecarios, Museólogos y Documentalistas, Madrid, 1990, i GIRÓN GARCÍA, Alicia, *Las bibliotecas populares de Madrid*, 1982.

² Per tal d'ampliar informació sobre "Misiones Pedagógicas", cal consultar OTERO URTAZA, Eugenio, *Las Misiones Pedagógicas: una experiencia de educación popular*. Edicions do Castro. Sada. A Coruña. 1982. El cas de València s'arregla a ESTEBAN MATEO, León, *El krausismo, la Institución Libre de Enseñanza y Valencia*. Departament d'educació comparada i història de l'educació. Universitat de València, València 1990; AGULLÓ DÍAZ, M^a del Carmen, *Escola i República. La Vall d'Albaida 1931-39*. Diputació de València. València 1994.

³ Decret organitzant el Patronato de Misiones Pedagógicas de 29 de maig de 1931 publicat a la *Gaceta* del dia 30-5-1931. Pàgs. 1033 i 1034.

⁴ OTERO URTAZA, Eugenio, O. c., pàgs. 117-118.

⁵ *Misiones pedagógicas. Septiembre de 1931-diciembre de 1933. Informes I*. Edición a cargo de Mª Dolores Cabra Loredo. Ediciones El Museo Universal. Madrid 1992. Pàg. 183.

⁶ El pla es pot consultar en el llibre de FAUS SEVILLA, Pilar, *La lectura pública en España y el Plan de bibliotecas de María Moliner*, Ed. Asociación Española de Archiveros, Bibliotecarios, Museólogos y Documentalistas, Madrid, 1990.

⁷ "María Moliner Ruiz, funcionaria del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos con destino en el Archivo de la Delegación de Hacienda de Valencia: postergación durante tres años e inhabilitación para el desempeño de puestos de mando o confianza". Orden del 19-12-1939. BOE 22 enero 1940, pàg. 22.

⁸ Les dades estan extretes de la nota redactada per Lambert Olivert sota el títol "Visita de inspección" i que ens detalla que "Cullera a 3 de mayo de 1936, previo avisos del 31 de marzo y 1º de mayo, siendo de 5 a 6 horas de la tarde, comparece Dª María Moliner, Delegada del Patronato de Misiones Pedagógicas de Valencia, Pintor Sorolla 12, en visita de inspección". La nota encapçala el quadern *Apuntes relacionados con esta Biblioteca y la del Patronato de Misiones Pedagógicas. Cullera 3 de mayo de 1936*. Arxiu Municipal de Cullera.

⁹ VILLAFRANCA I GINER, Encarna, *Cullera en la mirada de Lambert Olivert*, Ed. 7 i Mig, 1999. Pàg. 34. Totes les dades biogràfiques de Lambert Olivert estan preses d'aquesta obra.

¹⁰ Un apropament a les escoles racionalistes a Cullera es troba en LÁZARO LORENTE, Luis Miguel, *Las escuelas racionalistas en el País Valenciano, 1906-1931*. Departamento de Educación Comparada e Historia de la Educación. Valencia 1992. Pàgs. 198-208.

¹¹ Sobre els successos de Cullera de setembre del 1911 cal consultar PEDRÓS, S. "Revolta a Cullera, 1911", en *I Congrés d'Història del País Valencià*. Vol. IV. València 1978; CHUST, M. "Cullera 1911: mite o realitat social?", en *Quaderns de Sueca* n° 1, març 1980, i TORRES, R. C., "1911: la revolució", en la revista *Cullera* n° 2, 1989.

¹² VILLAFRANCA I GINER, Encarna, o. c., pàgs. 161-162.

¹³ VILLAFRANCA I GINER, Encarna, *Cullera en la mirada de Lambert Olivert*, Ed. 7 i Mig, 1999, pàg. 33.

¹⁴ El Mercantil Valenciano.

¹⁵ Agraisc a Ricard Camil Torres les dades que m'ha aportat sobre la figura de María Camilleri.

ANNEX

Relación de las obras existentes en la Biblioteca Municipal Popular recibidas en 8 de abril de 1932 por el Ayuntamiento por gestión del diputado D. Juan Sapiña.

TITOL DEL LLIBREAUTOR

1. POEMA DEL CID	1. Anónimo 1932
2. LA VIDA ES SUEÑO	2. Calderón de la Barca. Prometeo
3. LAS ESCUELAS NUEVAS FRANCESAS	3. Ballesteros
4. LA VIDA DE LOS INSECTOS	4. Fabre
5. VIDA DE D. QUIJOTE DE LA MANCHA	5. Miguel de Unamuno
6. AVENTURAS DE JORGE GORDON PIN	6. Poe
7. DOS NOVELAS DEL MIÑO	7. Castelo Branco
8. LAS CUITAS DE WERTHER	8. Goethe
9. FACUNDO	9. Sarmiento
10. TEATRO	10. Guillem de Castro
11. QUIJOTE DE LA MANCHA	11. Miguel de Cervantes. 1931
12. AVENTURAS DE ROBINSON	12. Daniel de Foe
13. LECTURAS HISTÓRICAS	13. Alberto Mas
14. DOCE HISTORIAS Y UN SUEÑO	14. H.G. Wells
15. ESTUDIOS DE LA EDUCACIÓN	15. Giner de los Ríos
16. PLATERO Y YO	16. Juan Ramón Jiménez
17. CUENTOS DE MARINEDA	17. Emilia Pardo Bazán
18. PUEBLECITO	18. Azorín
19. NOTARIO ESPAÑOL EN RUSIA	19. Diego Hidalgo
20. LA ESCUELA Y EL NIÑO	20. Dewey
21. LA ESCUELA LABORATORIO	21. Garde
22. EL EMILIO	22. Juan Jacobo Rousseau
23. CRIMEN Y CASTIGO	23. Dostoevsky
24. POESÍAS COMPLETAS	24. Anotónio Machado. 1917
25. LOS HIJOS DEL CAPITÁN GRANT	25. Julio Verne
26. SOBRE LA VIDA SEXUAL	26. Gregorio Marañón
27. VIAJES DE GULLIVER	27. Lovint
28. LA VIDA DE LAS ABEJAS	28. Maeterlink
29. LA VIDA DE LAS HORMIGAS	29. Maeterlink
30. DICCIONARIO LAROUSSE ILUSTRADO	30. Augé
31. COMEDIAS	31. Moreteio
32. LA NOVELA DE MI AMIGO	32. Gabriel Miró

33.HISTORIA DE LA ARQUITECTURA	33.Lampere y Romea
34.CUESTIONES ASTRONÓMICAS	34.Francisco Pinto
35.JUANITA LA LARGA	35.Juan Valera
36.VIDA DE LOS MÁRTIRES	36.Duhamel
37.FLOR NUEVA DE ROMANCES	37.Menéndez Pidal
38.LOS METEOROS	38.Sama Pérez
39.NUEVA GEOGRAFÍA	39.Ballester
40.GEOGRAFÍA HUMANA	40.Herbetson
41.LECTURAS GEOGRÁFICAS	41.
42.ZALACAÍN EL AVENTURERO	42.Pfo Baroja
43.TIEMPOS DIFÍCILES	43.Carlos Dickens
44.LA PATA DE LA RAPOSA	44.Ramón Pérez de Ayala
45.PETER PAN Y WENDY	45.M.Barin
46.LOS HÉROES DEL PROGRESO	46.Llano
47.NUESTRO ORGANISMO	47.J. Vázquez
48.EL SUELO DE LAS TIERRAS VÍRGENES	48.Kipling
49.LA INDUSTRIA MINERA	49.C. De Madiaraga
50.DIRIGIBLES Y AEROPLANOS	50.M. Moreno Caracciolo
51.LAS INDUSTRIAS DEL VESTIDO	51.A. Cabrera
52.CLIO	52.Ballester
53.COMPENDIO DE HISTORIA DE ESPAÑA	53.Aguado
54.FUENTEOVEJUNA	54.Lope de Vega
55.LAS CIEN MEJORES POESÍAS CASTELLANAS	55.Marcelino Menéndez Pelayo
56.LA ODISEA	56.Homero
57.CUENTOS DE LA ALHAMBRA	57.Irving
58.LA INSTRUCCIÓN DEL PUEBLO	58.Concepción Arenal
59.CURIOSOS POBLADORES DEL MAR	59.E. Rioja
60.NUESTRA SEÑORA DE PARÍS	60.Victor Hugo
61.LA CABAÑA DEL TÍO TOM	61.Beecher Store
62.HISTORIAS DE ANDERSEN	62.Mac Gregor
63.GEOGRAFÍA DE ESPAÑA Y PORTUGAL	63.J. Palau Vera
64.OBRAS COMPLETAS	64.Shakespeare
65.PRINCIPIOS SOCIALISTAS	65.Deville
66.MÁS CUENTOS DE GRIMM	66.Vallvé
67.CUENTOS	67.León Tolstoy
68.NOTAS	68.José Ortega y Gasset
69.LA ILIADA PARA NIÑOS	69.Luz Morales
70.TRAGEDIAS	70.Sófocles
71.LOS HÉROES	71.Ch. Kingsley
72.EL CONDE LUCANOR	72.D. Juan Manuel
73.CERVANTES	73.De Montoliu

74.VIDA DE JULIO CÉSAR	74.J. Palau Vera
75.VIDA DE FRANKLIN	75.J. Santelmo
76.ARTÍCULOS DE COSTUMBRES	76.M.J. de Larra
77.COMPOSICIONES VARIAS	77.Zorrilla
78.POESÍAS	78.Espronedada
79.MONOGRAFÍA DE LA ALHAMBRA	79.Edición Thomas
80.MONOGRAFÍA DE VELÁZQUEZ	80.Edición Thomas
81.MONOGRAFÍA DE GOYA	81.Edición Thomas
82.CATEDRAL DE BARCELONA	82.Edición Thomas
83.ATLAS UNIVERSAL	83.
84.CONSTITUCIÓN REPUBLICANA	84.Estado